

DĚJINY

DRUHÉ

SVĚTOVÉ VÁLKY

1939—1945

2. díl. V předvečer války

V pátém čísle časopisu „Vojenská mvl“ jsme informovali čtenáře o prvním díle dvanáctisvazkových „Dějín druhé světové války 1939—1945“, který obsahuje nové teoretické závěry a východiska k hodnocení událostí období od konce první světové války do roku 1935.

V říjnu 1974 vyšel druhý díl pod názvem „V předvečer války“, který rozebírá události posledních čtyřech předválečných let — od podzimu 1935 do 31. srpna 1939. Zahrnuje celou dobu od prvních aktů agrese evropského fašismu do předválečné politické krize.

Autorský kolektiv za řízení G. A. Deborina a F. Surenirova v tomto díle zaměřuje svou pozornost na popis a analýzu průběhu událostí období, kdy celý svět stál na prahu druhé světové války. Zkoumá úlohu mezinárodního imperialismu při bezprostřední přípravě a rozpoutání této války a ukazuje hrdinský boj Sovětského svazu a pracujících mnoha zemí za její odvrácení. Rozebírá procesy rozdělování a vytváření vojenských bloků, hodnotí vnitřní politickou a ekonomickou situaci a rovněž stav ozbrojených sil států dvou kapitalistických uskupení v předvečer vojenského střetnutí.

Druhý díl obsahuje tři hlavní části, rozdělené do deseti kapitol.

První část „**Imperialismus — viník rozpoutání druhé světové války**“ — má celkem čtyři kapitoly:

1. Přechod fašismu k ozbrojené agresi.
2. Boj národů proti imperialistické agresi.
3. Mnichovský diktát — přímý kurs k rozpoutání války.

Druhá část „**Odpor progresivních sil proti blížící se válce**“ má tři kapitoly:

5. Příprava Sovětského svazu k odražení imperialistické agrese.
6. Národy světa proti fašismu a válce.
7. Zmaření pokusů mezinárodního imperialismu vytvořit jednotnou frontu proti SSSR.

Třetí část „**Dvě kapitalistická uskupení v předvečer války**“ má další tři kapitoly:

8. Vnitřní situace v zemích dvou kapitalistických uskupení.
9. Stav ozbrojených sil kapitalistických uskupení.
10. Před bitvou.

Knihy kromě toho obsahuje chronologický přehled hlavních událostí, abecední seznam jmen a geografických názvů. Má velké množství map, schémat a foto-

Tabulka 1

	Itálie		Etiopie
	na začátku války	na konci války	
Osoby	300 000	500 000	50 000
Děla	600	800	200
Tanky	150	300	5
Letadla	280	500	7 (dopravní)

grafii, které dokumentují hlavní vojensko-politické a vojenské události tohoto období.

Hlavním cílem druhého dílu je ukázat:

— nejdůležitější období ozbrojené agrese fašistických států v Evropě a Asii a narůstání předválečné politické krize;

— úlohu imperialistických kruhů Anglie, Francie a USA v rozpoutání světového konfliktu;

— konkrétní opatření mírové zahraniční politiky Sovětského svazu a důsledný boj za vytvoření systému kolektivní bezpečnosti, který odpovídal jak zájmům SSSR, tak i národům, kterým hrozila fašistická agrese;

— boj dělnické třídy a všech demokratických sil v kapitalistických státech proti fašismu a narůstajícímu nebezpečí války; vedoucí úlohu komunistických stran, vyzbrojených rozhodnutími VII. kongresu Kominterny;

— politické a hospodářské postavení a stav ozbrojených sil dvou imperialistických koalic v předvečer ozbrojeného zápasu mezi nimi.

V první části knihy autorský kolektiv rozebírá

— přechod fašismu v Evropě k ozbrojené agresi, italsko-německou intervenci ve Španělsku a rozšíření japonské agrese v Asii;

— boj národů Etiopie a Číny proti kolonizátorům a japonským agresorům a národně revoluční válku Španělské republiky;

— mnichovské události;

— důsledky mnichovské politiky;

— anglicko-francouzsko-sovětská jednání a jejich výsledky.

Rok 1935 je charakteristický tím, že evropský fašismus přešel od deklarčních uchvatitelských plánů k otevřené ozbrojené agresi. Nenadálý vpád fašistické Itálie do Etiopie v noci 3. října 1935 byl důležitou etapou na cestě k rozpoutání světové války. Fašistické síly Itálie vedly

útok na třech směrech, přičemž hlavní úder agresor soustředil na Severní frontě a vedly jej síly tří armádních sborů v hodnotě 10 divizí. Generální štáb italské armády nezhodnotil správně situaci, postup vojsk fašistické Itálie byl pomalý. Ukázalo se, že k dobytí Etiopie je zapotřebí více sil a prostředků. Proto intervenční armáda byla posílena dalšími osmi divizemi, potřebnou technikou a materiálem. V polovině února 1936 bylo v Etiopii toto složení sil a prostředků (viz **tabulku 1**):

Tuto hanebnou válku proti velmi slabě vyzbrojené etiopské armádě vedla fašistická Itálie s použitím nejnovější bojové techniky. S cílem dosáhnout nejrychlejšího zlomení odporu italské velení přistoupilo k bestialnímu zločinu — rozhodlo v polovině prosince 1935 použít otravné látky (yperit), ohňomety a tříštivé střely tzv. dum-dum, zakázané mezinárodní konvencí.

Okupace Etiopie upevnila pozice italského imperialismu v Africe, na Rudém moři a na nejkratších cestách z Evropy do Asie. Současně v těchto oblastech se prudce zhoršilo postavení Anglie a Francie. V týlu Egypta Itálie vytvořila předností pro zachycení dalšího cizího území.

Zanedlouho po agresi v Africe, vzhledem k tomu, že proti fašistické Itálii nebyly prakticky podniknuty ze strany „Spojených národů“ žádné sankce, a na základě výsledků plebiscitu třicetitisícová německá fašistická armáda 7. března 1936 vtrhla do Rýnského demilitarizovaného území a bez odporu je obsadila. Nečekaný úspěch nadchnul agresora a fašistické prapory vyšly na francouzské hranice. Rýnské území obsazené fašistickým Německem na základě dříve zpracovaného plánu se stalo východím prostorem k útoku proti Francii. Německo svévolně a beztestně pošlapalo hlavní články Versailleské a Locarnské smlouvy.

V létě roku 1936 se stala obětí dobových choutek Itálie a Německa Špa-

nělská republika. Frankistický puč 17. července 1936, který začal ve španělském Maroku, plně podporovaly imperialistické státy, zejména fašistická Itálie a Německo. Jedním z důvodů bylo nedovolit vytvoření mezinárodní fronty proti nebezpečí nové světové války a zamezit odtrhnutí Španělska od imperialistické soustavy. Španělsko mělo totiž zvláštní postavení v ekonomických plánech fašistického bloku — produkovalo 45 % světové produkce rtuti a více než 50 % pyritové rudy. Bylo velkým vývozcem železné rudy, wolframu, olova, cínu, alkalických solí, stříbra a jiných nerostů, potřebných pro vojenský průmysl.

Intervence proti Španělské republice trvala skoro tři roky a okolo 1 miliónu lidí přišlo o život. Ve Španělsku, které se stalo „zkušební střelnicí“, fašisté prověřovali zásady vojenské doktríny, zejména způsoby vedení totální války, zkoušeli bojovou techniku, zdokonalovali ji a zkoumali způsoby jejího použití, zdokonalovali přípravu důstojníků. K získání bojových zkušeností tam bojovalo každý měsíc 10 až 12 000 německých a 40 až 50 000 italských vojáků. Celkem od roku 1936 do roku 1939 na straně pučistů bojovalo více než 300 000 cizích vojáků, z toho 50 000 německých a 150 000 italských.

Za první dva roky války Německo dodalo pučistům, kterým velel generál Franco, 650 letounů, 200 tanků, 700 děl. Itálie v té době Frankovi dodala 2000 děl, 7,5 mil. dělostřelecké munice, kolem 241 000 pušek, 325 mil. nábojů, 7633 aut, 950 tanků a obrněných transportérů a 100 letadel, 17 000 leteckých pum, 2 ponorky a 4 torpedoborce.

Italská a německá intervence a politika „nevměšování se“ Anglie, Francie a USA značně zkomplikovaly boj španělského lidu proti pučistům. Přesto se agresorům nepodařilo zadusit republiku v průběhu necelých tří let. To se vysvětluje tím, že na její obranu vystoupila mezinárodní demokratická veřejnost v čele se Sovětským svazem, který všestranně pomáhal sjednotit španělské antifašisty a vlastence.

Současně s agresí v Evropě, čím dále tím více se rozšiřovala i výbojná válka japonského militarismu, který byl povzbuzován bezrestným obsazením Etiopie a italskou a německou intervencí ve Španělsku. Projevilo se to na Dálném východě, zejména proti Číně a Mongolské lidové republice, kde japonsko usilovalo o vytvoření „východní asijské sféry rozkvětu“ jako zvláštní druh fašistického „nového pořádku“.

Agresivní státy — Německo, Itálie a Japonsko — za přímé podpory USA, Anglie

a Francie lokálními válkami a válečnými konflikty se snažily co nejdříve rozpoutat novou světovou válku. Obyčejné formy boje mezi imperialistickými státy byly již nedostatečné a přežití. Připravovaly nové rozdělení světa, sfér vlivu, rozdělení kolonií otevřeným ozbrojeným násilím.

V této části knihy je podrobně rozebrána poslušnost boje Sovětského svazu proti imperialistické expanzi, jeho všestranná pomoc — vojenská, diplomatická a politická — národům, které se staly obětí napadení. V důsledku houževnatých požadavků SSSR a dalších mírumilovných sítí zabezpečit ochranu Etiopie, „Spojené národy“ byly donuceny prohlásit Itálii za agresora a přijmout rozhodnutí o použití některých, i když velmi omezených ekonomických sankcí.

Imperialistické státy přeměnily londýnský „Výbor nevměšování“ v izolaci Španělské republiky a pučisté Franka dostávali neomezenou pomoc od Itálie a Německa. Proto Sovětský svaz právem pomáhal republikánským silám. Otevřel jim úvěr na 85 miliónů dolarů, dodával zbraň, potraviny a léky.

Sovětský svaz v období od října 1936 do ledna 1939 dodal Španělské republice 648 letadel, 347 tanků, 60 obrněných aut, 1186 děl, 20 486 kulometů, 497 813 pušek.

Kromě toho na žádost vlády republiky Sovětský svaz povolil výjezd do Španělska kolem 3000 dobrovolníků, vyslal vojenské specialisty a poradce. Hlavními sovětskými vojenskými poradci v armádě Španělské republiky byli J. K. Berzin, K. M. Kačanov, G. M. Štern. V letectvu republiky bojovalo více než 160 sovětských letečdobrovolníků.

Španělský lid byl podporován také mezinárodním proletariátem a komunistickými stranami v čele s Komunistickou internacionálou, odborovými a mládežnickými organizacemi a pokrokovou inteligencí. Antifašisté z mnoha států přicházeli do Španělska, kde vstupovali do internacionálních brigád, které se v bojích s fašisty nejednou proslavily. V těchto brigádách bojovalo 42 000 vojáků z 54 států. Z toho 8500 Francouzů, kolem 5000 Němců, skoro 5000 Poláků, 4000 Italů, 2000 Angličanů, 2000 Čechů, 1700 Rakušanů a 1000 Maďarů. V brigádách bojovali představitelé různých politických stran a směrů. Velkou zásluhu na jejich organizování měla Komintern a komunistické strany.

Demokratická revoluce ve Španělsku svým charakterem a obsahem překročila rámec obyčejných buržoazních revolucí. Byla to revoluce lidová, národní a antifašistická, ve které neustále vzrůstala úloha proletariátu, který vystupoval společně se

zemědělci, malou a střední buržoazii, spojený v národní frontě. Ve Španělsku se rodila demokratická republika nového typu. Španělsko bylo prvním státem v západní Evropě, kde byla nastolena demokratická diktatura široké koalice politických sil — od komunistů až po katolíky — a která se opírala o parlament.

Ve Španělsku byly uskutečněny změny ve státním aparátu. Bezpečnostní orgány, policie a další orgány byly doplňovány z lidu. Byla přijata také řada zákonů, jako např. zákon o ochraně práce, sociálním zabezpečení, zvýšení příjmů, zrovnoprávnění žen atd. Jedním z významných opatření, uskutečněných v průběhu války a revoluce, bylo vytvoření pravidelné Lidové armády.

Boj hrdinského španělského lidu, i když byla republika poražena, ukázal účinnost jednotné činnosti všech antifašistických sil, byl zvláštním projevem masového hnutí odporu, který se rozvinul v průběhu druhé světové války.

Španělská republika byla poražena v důsledku řady nepříznivých vnějších a vnitřních faktorů. Mezi nejdůležitější vnější faktory patří italská a německá intervence a anglicko-francouzská politika „neměšování se“. Mezi hlavní vnitřní faktory můžeme zařadit nedostatek pevné jednoty dělnické třídy a národní fronty, což mělo za následek oslabení jednoty antifašistických sil, nezabezpečovalo proletariátu vedoucí úlohu v koalici antifašistických stran a nezamezilo podvratnou činnost kapitulantů a poraženců. Zpožděné vytvoření pravidelné armády mělo za následek ztrátu značné části území republiky a převládající obranná strategie byla překážkou ve vedení silných úderů, které mohly zabezpečit přelom ve válečné činnosti ve prospěch republiky. Kromě toho nebyla vytvořena vojenská ekonomika.

Kniha podrobně rozebírá pomoc Kominterny a Sovětského svazu čínskému lidu v jeho boji proti japonským agresorům. Na základě dokumentačního materiálu autoři ukazují úlohu Kominterny při překonávání levicových chyb skupiny Mao-Ce-tunga, která ignorovala rozpory mezi Kuomintangem a japonskými interventy, dále pomoc v mírovém urovnání siamského konfliktu, který hrozil novou občanskou válkou a při vytvoření jednotné národní antijaponské fronty v roce 1937. Avšak ani potom skupina Mao-Ce-tunga se neztřebla svých sektářských pozic, které prakticky směřovaly proti společnému boji s agresorem.

Přesto se v Číně šířilo partyzánské hnutí, ve kterém společně s čínskými oddíly bojovali i korejští partyzáni. Japon-

ská vojska využila pasívní politiky Kuomintangské armády, která byla zainteresována v první řadě do boje s partyzány, a rozšířila rozsah agrese.

Sovětský svaz poskytl Číně úvěr na 250 mil. dolarů k zakoupení bojové techniky. Od října 1937 do září 1939 SSSR dodal Číně celkem 185 letounů, více než 1300 děl, přes 14 000 kulometů, 82 tanků atd. Na žádost nankingské vlády byla vyslána do Číny značná skupina vojenských poradců. V polovině února 1939 bylo v Číně celkem 3665 sovětských vojenských specialistů.

Jiné postoje zaujímaly imperialistické kruhy Západu, které zakrývaly oči před fašistickou agresí a před rozpoutáním druhé světové války s cílem nového rozdělení světa. Svou činnost zastíraly hesly „antikominternovského paktu“. Agresivní akce fašistických mocností nejenže se nesetkaly s odporem imperialistických konkurentů — Anglie, Francie a USA, ale naopak měly jejich podporu a povzbuzovaly je. Ve snaze zabezpečit si nadvládu v kapitalistickém světě, vládnoucí kruhy těchto států chtěli obrátit fašistickou agresí proti Sovětskému svazu.

Povzbuzování fašistické agrese s cílem obrátit ji proti SSSR se výrazně projevilo v politice neutrality, „neměšování se“ a „smířování“, kterou vedly vládnoucí kruhy Anglie, Ameriky a Francie. Tuto politiku imperialistické mocnosti vedly jak v případě argese Itálie proti Etiopii a německo-italské intervence do Španělska, tak i vůči japonské agresí na Východě. I v této části světa počítaly s vytvořením síly, která by byla schopna postavit se proti socialistickému státu.

Zásadním prvkem v zavádění „nového pořádku“ v Evropě, podle slov Hitlera, byl „anšlus“ Rakouska, který byl příkladem fašistického cynismu při zničení států samostatnosti celého evropského národa. Obsazení Rakouska mělo významnou úlohu v realizaci politických a vojensko-strategických plánů fašistického Německa. U hitlerovců vzrostla jistota beztržnosti, zvětšilo se jejich území o 17 % a zvýšil se počet obyvatelstva o 10 %, tj. o 6 milionů 713 tisíc. Bezoměla všichni vojáci rakouské armády (skoro 50 000 osob) byli zařazeni do hitlerovského wehrmachtu.

Porobení Československa na konci roku 1938 a na začátku 1939 bylo příkladem úplného rozdělení a obsazení dalšího evropského státu fašistickým blokem.

Nejúplnějším a zakončeným projevem politiky „smířování se“ byla hanebná Mnichovská smlouva mezi Německem a Itálií na jedné straně a Anglií a Francií na druhé straně. Tato smlouva, jejíž příprava a

Tabulka 2

		Divizí	Tanků	Letadel	Osob
Německo	Celkem	47	720	2500	2,200 000
	Útočné uskupení	39	720	2400	1,825 000
ČSR	Celkem	45	469	1582	2,000 000
	armáda k odražení agrese	37	400	1500	1,645 000

podpis nejenže porobila Československo, které se stalo obětí fašismu, ale současně byla osobitým úplatkem Hitlerovi za pozdější napadení Sovětského svazu. Autorský kolektiv tohoto dílu to dokazuje na základě bohatého dokumentačního materiálu.

Anglický a francouzský diktát a následující kapitulace československé vlády otevřely cestu k Mnichovu.

Vláda československé republiky na podzim roku 1938 měla možnost odmítnout mnichovský diktát. Kdyby se byla opřela o lid, armádu, o podporu Sovětského svazu a antifašistické síly jiných států, mohla zamítnout požadavek kapitulace a postavit se do čela za svobodu a nezávislost republiky. Reálný poměr sil v září 1938 nebyl ve prospěch agresora, jak to potvrzuje **tabulka 2**.

V boji s německými uchvatiteli se československá armáda mohla kromě toho opírat o mohutná pohraniční opevnění, která se vyrovnala opevnění Maginotovy linie, proti kterým byly bezmocné i 210mm kanóny. Navíc Československo mělo ještě jednu přednost před hitlerovským Němcem — morální převahu. Přestože v čele ozbrojených sil ČSR bylo reakční velení, vojáci a celý národ byl připraven bránit nezávislost republiky.

Sovětská vláda, kromě opatření, která uskutečňovala na záchranu ČSR diplomatickými a dalšími způsoby, byla plně připravena pomoci i vojenskou silou. Ke konci: září 1938 Sovětský svaz uvedl do bojové pohotovosti a soustředil na západní hranici v prvním sledu: 1 tankový sbor, 30 střeleckých a 10 jezdeckých divizí, 7 pevnostních útvarů; do systému PVO vyčlenil 2 sbory, 1 divizi, 2 brigády, 16 pluků, 4 protiletadlové dělostřelecké brigády a 15 protiletadlových dělostřeleckých pluků. V druhém sledu byly uvedeny do plné

bojové pohotovosti vojska v hodnotě 30 střeleckých a 6 jezdeckých divizí, 2 tankové sbory, 15 samostatných tankových brigád a 34 leteckých základen. Kromě toho k odletu na letiště v Československu bylo připraveno 548 letounů.

Přes všechna opatření Sovětského svazu, Benešova buržoazní vláda odmítla pomoc SSSR, přijala mnichovský diktát imperialistických států a otevřela cestu k úplné okupaci a rozdělení státu. Sovětská vojska byla připravena k zásahu na západní hranici až do 25. října 1938. Mnichovský diktát urychlil dozrávání předválečné politické krize, která přivedla lidstvo ke druhé světové válce.

V důsledku mnichovské zrády fašistický imperialismus si zabezpečil perspektivy jak na Východě, tak i na Západě. Wehrmacht se vklíní mezi státy střední Evropy, likvidoval překážku na cestě k povodí Dunaje, Středozemnímu moři, černoomořským průlivům a na dalších směrech vyšel k přístupům na hranice Sovětského svazu. Polsko bylo nejzranitelnějším strategickým místem.

Jako nejdůležitější strategické otázky autoři hodnotí: sjednocení sil koalice fašistických států a rozdrobení sil nepřítelů, sázka na blesková válečná tažení, vysoká bojeschopnost wehrmachtu, postupné ničení nepřítelů a obsazování států a území, vyloučení války na dvou frontách, rozšíření expanze na moře, růst sil a prostředků Německa a jeho spojenců a praktické uskutečnění myšlenky o zahájení prvního úderu na Západě.

Druhá část knihy obsahuje rozbor

- příprav Sovětského svazu k odražení imperialistické agrese,
- boje národů celého světa proti fašismu a válce,
- pokusů mezinárodního imperialismu

vytvořit jednotnou frontu proti SSSR a jejich krach.

V podmínkách dozrávání válečného nebezpečí komunistická strana a Sovětská vláda rozvinuly velkou kampaň k ekonomické, politické a ideologické přípravě státu proti možnému napadení ze strany fašistických států.

Sovětská vláda důsledně zaváděla do života všechna nutná opatření k zabezpečení socialistického státu. Mezi ně patří zejména:

1. Uskutečnit energická opatření vůči nepřátelské imperialistické špiónáži, zvláště německé a japonské, která působila v těsném styku se speciálními službami Finska, Estonska, Polska, Rumunska atd.

2. Úspěšně řešit úkoly rozvoje sovětské vojenské vědy v souladu s požadavky doby, se zavedením nových druhů zbraní, bojové techniky a druhů vojsk a s novými způsoby vedení války, které rozpracovali imperialističtí agresori. Na základě zevšeobecnění zkušeností z bojové činnosti sovětských vojsk v prostoru jezera Chasan, řeky Chalchin-Gol a války v Etiopii, Španělsku a Číně sovětská vojenská teorie přinesla mnoho nového v oblasti strategie, operačního umění a taktiky. Např. nevylučovala možnost vedení koaliční války, ve které by socialistický stát bojoval společně i s nesocialistickými státy, rozpracovala otázky strategického rozvíjení sil na dvou frontách, počítala s dlouhotrvající a těžkou válkou, studovala otázky počátečního období války. Zdůrazňovala význam morálního činitele a společného úsilí všech druhů ozbrojených sil a druhů vojsk a jejich těsnou součinnost, při čemž za rozhodující považovala pozemní vojska vyzbrojená dělostřelectvem a tanky. Velký význam přikládala letectvu a námořnictvu. Rozhodujícím druhem strategické činnosti byl útok. Základním druhem ozbrojeného zápasu byla i strategická obrana, která ovšem měla druhořadý význam. Vylučován nebyl ani operační odchod. Tyto dva druhy ozbrojené činnosti měly být používány zejména na operačně taktické úrovni. Byla rozpracována teorie hlubokých operací, vedených fronty a armádami a teorie hluboké bojové činnosti útvarů a svazků.

Úroveň sovětské vojenské vědy před druhou světovou válkou odpovídala podmínkám doby. Tyto a další zásady byly zakotveny v polních řádech, které byly zavedeny v roce 1936 a 1939.

3. Na základě úspěšného plnění plánu industrializace národního hospodářství a kolektivizace zemědělství, strana a vláda věnovaly velkou pozornost materiálnímu a technickému zabezpečení ozbrojených

sil. Vyčleněné prostředky na obranu ze státního rozpočtu v roce 1937—1939 byly zvýšeny dvakrát. Uskutečňoval se rozsáhlý program výstavby nových závodů na výrobu motorů, tanků a dalších závodů na výrobu válečného materiálu. Velký důraz byl položen na výrobu dělostřeleckých zbraní. To potvrzují jednak slova J. V. Stalina, který na jedné poradě v r. 1938 řekl, že „i když jsou zaváděny nové velmi důležité druhy bojové techniky [letectvo a tanky], dělostřelectvo zůstává mohutným a rozhodujícím činitelem ve válce“, jednak zvýšení vyčleněných finančních prostředků, na výrobu dělostřelectva. Např. v letech 1936—39 vzrostla celková hodnota objednávek bezmála sedmkrát, tj. z 1,53 miliard na 8,63 miliard rublů. V polovině roku 1939 byly vyrobeny zkušební vzory gardových minometů „kafuši“, nové typy tanků (T-34, KV-1) a dělostřelectva.

Sovětské vojenské letectvo bylo postupně vybavováno prvními novými vzory rychlých stíhačích a bombardovacích letounů.

Značných úspěchů bylo dosaženo i ve výstavbě sovětského vojenského námořnictva a dalších druhů zbraní.

4. Komunistická strana a vláda věnovaly velkou pozornost zdokonalování organizace a doplňování sovětských ozbrojených sil, jejich přípravě a výchově. Na začátku roku 1939, na základě nového zákona o všeobecné vojenské povinnosti, byla Sovětská armáda postupně převedena na stálou kádrovou armádu. Výsledkem tohoto opatření ke zlepšení obranyschopnosti armády se zvýšily její počty z 1,1 mil. na více než 2 mil. osob. Koncem třicátých let se zvýšila mobilizační pohotovost, palebná síla a manévrové schopnosti. Zdokonalena byla organizační struktura ozbrojených sil.

Základ ozbrojených sil tvořila pozemní vojska a v nich pěchota (střelecká vojska).

Střelecké divize na začátku roku 1939, které byly organizačně začleněny do 25 sborů, měly dva typy. Jeden typ měl podle tabulek mírových počtů 6959 osob a druhý 5220 osob. Podle tabulek válečných počtů byly oba typy divizí stejné — 16 797 osob.

K důležitým změnám došlo v dělostřelectvu. Vzrostl počet hlavní v divizním a sborovém dělostřelectvu. V organizaci každého střeleckého sboru byly začleněny dva dělostřelecké pluky. Jeden daleké palby (36 hlavní), druhý velké mohutnosti (30 hlavní) a dělostřelecký protiletadlový oddíl (18 hlavní). Dělostřelectvo zálohy hlavního velení mělo 24 dělostřeleckých pluků o celkové hodnotě 969 hlavní.

Tabulka 3

	Osob	Děl a minometů	Tanků	Obrněných vozidel	Letadel
Japonská armáda	75 000	500	182	nejsou podklady	více než 300
Sovětsko-mongolská armáda	57 000	542	498	385	515

Podobné organizační změny byly uskutečněny i v dalších druzích ozbrojených sil, zejména v letectvu, PVO, obrněném a mechanizovaném vojsku, námořnictvu atd.

V letech 1936–39 byla vykonána rozsáhlá práce k upevnění ozbrojených sil, ke zdokonalení velení vojskům a ke zvýšení obranyschopnosti státu. V dějinách Sovětské armády znamenalo toto období druhou reorganizaci armády.

Účinnost přijatých opatření k upevnění ozbrojených sil a zvýšení jejich bojové pohotovosti byla prověřena životem, konkrétně v bojích u jezera Chasan (29. 7 až 11. 8. 1938) a na řece Chalchin-Gol (11. 5. až 31. 8. 1939). O rozsahu bojové činnosti, která byla rozvinuta v roce 1934 na území Mongolské lidové republiky svědčí například fakt, že v prostoru kolem řeky Cholchin-Col byly soustředěny koncem srpna 1939, tj. v předvečer napadení Polska hitlerovským Německem tyto síly — viz **tabulku 3**.

Sovětsko-mongolská vojska pod velením G. K. Žukova a maršála Čojbalsana v průběhu tří dnů urputných bojů, obklíčení a ničení (trvalo týden) porazila japonskou Kvantunskou armádu. Porážka Japonska v těchto bojích bezmála na tři a půl roku oddálila aktivní účast Japonska v druhé světové válce a donutila zásadně zrevidovat jeho strategické plány. Japonský imperialismus si již v budoucnu nedovolil napadnout Sovětský svaz.

Kniha dále rozebírá zahraniční politiku Sovětského svazu. Směřovala proti plánům mezinárodního imperialismu, který se snažil vytvořit jednotnou frontu proti SSSR. V době, kdy Sovětský svaz vedl úporný boj za vytvoření kolektivní bezpečnosti v Evropě, střetával se s nepřátelským postojem anglických a francouzských vládnoucích kruhů a sousedních států, které odmítaly spolupráci se Sovětským svazem. Proto sovětská vláda byla přinucena hledat jiné cesty boje za mír, třeba jen na krátkou dobu. Vláda SSSR poznala antisovětské plány Anglie a Francie a rozhodla se přijmout návrh Německa na uzavření smlouvy o nenapadení. To

byl vynucený, ale nutný krok v situaci, která se vytvořila vinou anglické a francouzské strany, kdy jednání vojenských představitelů těchto států v Moskvě zůstalo na mrtvém bodě a kdy v souvislosti se zostřenou situací mezi Německem a Polskem vyvstalo nebezpečí německé fašistické agrese.

Přijetím návrhu Německa Sovětský svaz vyhrál čas, potřebný k upevnění obranyschopnosti. Současně tento akt rozbil zámysl imperialistů — vytvořit jednotnou frontu namířenou proti SSSR. Smlouva o nenapadení, která byla podepsána 23. 8. 1939 v Moskvě mezi Sovětským svazem a Německem, byla smlouva o míru a ne smlouva o válce.

Tím, že Sovětský svaz vybral cestu k uzavření smlouvy s Německem, měl možnost ještě překazit obsazení baltických států (Estonska, Litvy a Lotyšska), zabezpečit před Hitlerem Západní Ukrajinu a Západní Bělorusko. Nemohl však pomoci Polsku, jehož vláda kategoricky odmítla jakoukoli pomoc ze strany SSSR. Podepsání smlouvy konečně vytvořilo složitou situaci ve vztazích mezi Německem a Japonskem, pro které bylo uzavření této smlouvy naprosto neočekávaným faktem.

V boji proti rostoucímu nebezpečí světové války Sovětský svaz podporovali pracující, v jejichž čele stály komunistické strany. Rozpracovaný program VII. kongresu Komunistické internacionály proti nástupu fašismu a nebezpečí války sjednotil kolem proletariátu všechny antifašistické síly s cílem porazit fašismus, nedovolit rozpoutat válku a vytvořit výhodné podmínky k nastávajícímu boji za socialismus.

Na základě rozsáhlého dokumentačního materiálu autoři při rozboru boje proti fašismu a válce ukazují úlohu a přínos Výkonného výboru Komunistické internacionály.

První velká ozbrojená vystoupení německého, italského a japonského imperialismu vyvolaly rozhodný odpor dělnické třídy a komunistických stran. Komunistická internacionála organizovala mezinárod-

ní pomoc obětem agrese a současně vyzvala pracující k bdělosti a upozorňovala na to, že jen společným úsilím mohou zabránit nebezpečí válečného konfliktu. Komunistická internacionála důsledně a vytrvale bojovala za vytvoření jednotné fronty na ochranu míru a spolupracovala se všemi společenskými a masovými organizacemi, které vystupovaly proti fašismu a válce.

Navzdory velkému rozsahu protiválečného hnutí a vzhledem k celé řadě objektivních a subjektivních příčin, nebylo možné vzniku druhé světové války zabránit. Nicméně zásluhou pružné politiky Sovětského svazu tato válka nevznikla mezi socialismem, ale uvnitř kapitalistického tábora.

Proto je zcela pochopitelné a logické, že poslední — třetí část knihy — objasňuje problematiku dvou kapitalistických uskupení v předvečer války. Autorský kolektiv v této části rozebírá vnitřní situaci obou uskupení, stav jejich ozbrojených sil a mezinárodní situaci před začátkem války.

Při rozboru vnitřní situace ve státech fašistické koalice autoři zdůrazňují maximální přizpůsobení celého státního a politického aparátu Německa potřebám připravované války a poukazují na reorganizaci v řízení hospodářství. Ekonomika státu byla přizpůsobena válečnému stavu a pině byla podřízena požadavkům válečné výroby. Podíl válečné produkce v průmyslové výrobě v roce 1939 činil 23 %, v hutním průmyslu 29 %, v kovozpracujícím průmyslu 45 %, ve strojírenském průmyslu 43 %, v opticko-mechanickém 51 % atd.). Ve státě probíhala totální mobilizace obyvatelstva. Podle nařízení ministra hospodářství z 1. 4. 1939, všechny úřady a závody byly povinny zpracovat mobilizační kalendář, který měl obsahovat tři stupně mobilizace:

1. období napětí v mezinárodních vztazích (musela být uskutečněna všechna opatření, která se týkala vztahů s jinými státy);

2. mobilizační opatření, která předcházel zahájení válečné činnosti (X-Fall) — zahrnovala mobilizaci armády, státního aparátu a hospodářství;

3. všeobecná mobilizace a zahájení války. V tomto období končila mobilizace ozbrojených sil, ekonomiky a celého státu. Všeobecná mobilizace mohla být vyhlášena i před prvním nebo druhým stupněm.

Urychlené přípravy k válce vyžadovaly ohromné finanční výdaje (Hitler prohlásil, že za 6 předválečných let bylo na ně vydáno 90 miliard marek).

V přípravě na válku fašisté věnovali mimořádnou pozornost ideologickému zdůvodnění svého agresivního programu a psychologickému zpracování německého lidu. Hitlerova propaganda rozněcovala mezi obyvatelstvem nacionalismus, rasismus, nenávisť k jiným národům a slepý obdiv k „vůdci“.

Totální příprava k válce byla vedena i v dalších fašistických státech, tj. v Itálii, Japonsku a jiných. Hlavní směry přípravy byly totožné s přípravou v Německu, i když každému státu byla vlastní „národní“ specifika. Ideologickým základem přípravy na válku byl tzv. „korporativní systém“, který byl prostředkem „smiřování“, ale ve skutečnosti úplného podrobení pracujících zájmům kapitálu.

V Japonsku měl proces fašizace a imperializace své zvláštnosti. Obyvatelstvo Japonska bylo vychováno v duchu slepého obdivu k císařům a ultranacionalismu. Lidu byla vtlačována myšlenka výjimečnosti japonského národa, nutnosti boje za rozdělení světa a nenávisť ke komunismu a sociálnímu pokroku vůbec.

Současně s přípravou nové světové války Německo, Itálie a Japonsko usilovně hledaly nejučinnější cesty ke skloubení válečného bloku agresorů. Bez ohledu na existující rozpory mezi nimi, které mohly v některých případech těžko řešit, Německo vynaložilo maximum úsilí k tomu, aby byl „antikomunistický blok“ přeměněn v otevřené válečné spojení namířené jak proti SSSR, tak i proti hlavním konkurentům — Francii a Anglii.

Autoři důkladně rozebírají i stav druhého imperialistického uskupení — Anglie, Francie, USA a Polska, které se stalo vzhledem ke vzniklé situaci objektem agrese fašistických států.

Vývoj politické situace v těchto státech byl velmi rozporný. Dominující tendencí v činnosti vládnoucích kruhů zůstala mnichovská politika „smiřování“ agresora, která ve svých důsledcích směřovala proti Sovětskému svazu.

Antisovětsismus vládnoucích kruhů Anglie byl doplňován určitými šovinistickými, dokonce rasistickými náladami. Avšak široké kruhy anglické veřejnosti postupně začaly chápat nebezpečí, které jim hrozí ze strany hitlerovského fašismu.

Francie, hrdý vítěz nad Německem, která diktovala v roce 1919 podmínky mírové smlouvy, byla v podstatě v područí Anglie. Ve Francii byly vlivné profašistické síly, kterým se nakonec podařilo rozbit koalici Národní fronty. Přivrženci, kteří souhlasili s fašismem, se rekrutovali nejen z reakčních kruhů, ale i ze skupiny „neonacionalistů“, kteří se vyznačo-

vali zvláště zarytým antikomunismem a antisovětským.

Nicméně i na Západě byli reálně myslící buržoazní činitelé, kteří pochopili, že mocností fašistické osy jsou skutečným nebezpečím i pro jejich zájmy. Důsledně bojovali proti narůstajícímu fašistickému nebezpečí i pokrokové síly těchto států v čele s komunistickými stranami. Když hitlerovské Německo pošlapalo mnichovské dohody a nebezpečí fašistické agrese bezprostředně ohrožovalo tyto státy, jejich vlády přijaly energická, i když opožděná opatření ke zvýšení své obranyschopnosti.

Západní mocnosti ve válečném ekonomickém potenciálu na začátku války vysoko přehyzovaly fašistický blok. V otázkách přípravy ozbrojených sil k válce však značně zaostávaly za agresivními mocnostmi. Narůstající nebezpečí agrese je podnítilo k aktivitě při uzavírání spojení ve válce. Spojenecké svazky byly uzavírány postupně po etapách. Do zahájení války však se nepodařilo je podepsat.

Zvláště zajímavá je devátá hlava, která hodnotí stav ozbrojených sil obou kapitalistických uskupení. Obsahuje také rozbor vojenských doktrín fašistického Německa, Itálie a Japonska.

Vojenská doktrína fašistického Německa byla nejdokonalejší a nejpůlnější rozpracována a v koalici fašistických států zaujímala vedoucí úlohu. Doktrína byla zaměřena na vybojování evropské a světové nadvlády. Za rozhodující etapu na této cestě považovali nacisté zničení Sovětského svazu.

Politici a vojenští vedoucí činitelé Německa do určité míry chápali nesoulad plánů na vybojování světovlády s vojenským ekonomickým potenciálem státu. Proto všechny kalkulace vycházely z koncepce převahy nad nepřítelem v totální přípravě státu a ozbrojených sil na válku, nenadálého a bleskového vedení války a tažení, ničení nepřítele po částech a maximálního využití spojenců k dosažení svých cílů. To prakticky tvořilo i hlavní obsah německé vojenské doktríny. Idea a zásady „bleskové války“ tvořily základ všech strategických plánů fašistické agrese. Podstatu doktríny tvořila politická a válečná dobrodružství, bezhlavé riskování hazardérem. Nakonec tato doktrína nevyřešila ani jeden problém vítězného zakončení války proti větším silám koalice a nevyřešila ani zásadní problémy vedení koaliční války.

Vojenská doktrína Itálie byla určována agresivní podstatou fašismu, nízkým ekonomickým potenciálem státu a specifikou jeho ekonomického a strategického postavení. Vojenská doktrína Itálie zdůrazňova-

la totální „integrální“ charakter budoucí války Itálie. Přestože její síly neodpovídaly plánům, chtěla obsadit Albánii a velké prostory v severní Africe, a proniknout k Atlantickému a Indickému oceánu. Proto Itálie již tradičně vedla zahraničně politický kurs lavírování mezi silnými imperialistickými mocnostmi. Italská vojenská doktrína neodpovídala vojenskoekonomickým možnostem státu, a proto také byla hazardní a nereálná.

Vojenská doktrína Japonska byla obdobu německé doktríny. Orientovala se na dosažení panství v Asii, v prostorech Tichého oceánu a států jižních moří. Cílem japonské vojenské doktríny bylo zejména zaútočit na Sovětský svaz. Západní státy, zaslepené nenávistí k socialistické zemi, nechtěly vidět skutečnost, že Japonsko s využitím výhodných podmínek zaútočí proti ozbrojeným silám USA, Velké Británie, Francie a Holandska s cílem obsadit kolonie těchto států v Asii a Tichém oceánu. Německo však s těmito záměry Japonska nesouhlasilo, protože i ono mělo zájmy v této oblasti. To vytvářelo mezi nimi vážné rozpory.

Vojenské doktríny Německa, Itálie a Japonska byly vzájemně spojeny a měly společné rysy. Vyznačovaly se maximálním využitím sil a zásob všeho druhu, zákeřnými a ničivými formami a způsoby ozbrojeného zápasu bez ohledu na mezinárodní právo a zvyklosti. Zvláštní pozorost byla věnována vedení zničujících úderů na začátku války, tažení a operací.

Při rozboru stavu ozbrojených sil států fašistického bloku — Německa, Itálie a Japonska — autoři dospěli k závěru, že na začátku války představovaly velkou vojenskou sílu. Stav ozbrojených sil však nebyl rovnocenný.

Ozbrojené síly fašistického Německa představovaly armádu na vysoké, té době odpovídající technické úrovni. Výzbrojí, bojovou přípravou vojsk a připraveností důstojnického sboru značně převyšovaly pozemní vojska a letectvo Francie a Anglie.

Na začátku války měla pozemní vojska celkem 2,700 000 osob a v námořní armádě kolem 1 mil. osob, 4093 letounů (z toho 3646 bojových), 11 200 PT zbraní, 4624 minometů ráže 81 mm 10 260 děl různé ráže a 2600 protiletadlových děl.

Ozbrojené síly Itálie zaostávaly všemi ukazateli nejen za svým spojencem, ale i za armádami hlavních nepřátelských států. V létě roku 1939 měly ozbrojené síly 1,753 000 osob. Pozemní vojska po zmobilizování měla ve svém složení 88 divízi a 12 speciálních motorizovaných di-

vizí, předurčených pro činnost v Africe. Vojské letectvo mělo 2802 letounů. Hlavní ozbrojené síly jako celek, pak tyto nebyly připraveny na válku. Bojová příprava a morálka armády neodpovídaly požadavkům vedení boje se silným nepřítelem.

Ozbrojené síly Japonska se vyznačovaly velmi dobrou bojovou přípravou. Pozemní vojska měla 1,240 000 osob, která byla organizačně začleněna do skupin armád, armád, svazků a útvarů. Vojské letectvo bylo organizováno do leteckých divizí, brigád a oddílů. I když nejvyšší vojenskopolitické vedení státu plánovalo zakončit přípravu ozbrojených sil v letech 1941–42, vojska byla již připravena na začátku druhé světové války. Japonsko představovalo silnou vojenskou moc.

V samostatných oddílech deváté kapitoly jsou rozebrány vojenské doktríny a stav ozbrojených sil Velké Británie, Francie, USA a Polska. Na základě hlubokého rozboru faktického materiálu autorský kolektiv dospěl k závěru, že vojenské doktríny těchto států jak v sociálně politickém, tak i ve vojenskotechnickém vztahu mají mnoho společných prvků, které se projevují v pasivitě a obranném způsobu odvetných opatření vůči agresorovi. To bylo podmíněno především protisovětskou politikou vládnoucích kruhů těchto států, chybnými závěry ze zkušeností první světové války a nedoceněním hlubokých změn ve vojenství, které souvisely s prudkým rozvojem technických prostředků ozbrojeného zápasu, mechanizací a motorizací armády.

Základem vojenské doktríny Anglie bylo zabezpečit a rozšířit panství britského imperialismu v koloniích a zachovat vedoucí postavení mezi státy evropského kontinentu. Hlavním cílem strategie impéria bylo:

- zajištění bezpečnosti mořských komunikací před nepřítelem,
- ochrana Anglie, hlavního arzenálu impéria, ze vzduchu,
- obrana pozemních hranic impéria,
- potlačení osvobozenického hnutí v koloniích a revolučního hnutí v metropoli a dominiích,
- splnění spojeneckých povinností v Evropě.

Mezi hlavní zásady strategie patřilo správné určení cílů válečné činnosti: překvapení, soustředování sil na hlavním směru, útočná činnost, součinnost vojsk, šetření sil a všestranné zabezpečení vojsk.

Vojské letectvo bylo od r. 1938 nejvýznamnějším druhem ozbrojených sil.

Pozemní vojska byla určena především k vedení dobovačného války v koloniích.

Francouzská vojenská doktrína charakterizovala budoucí válku jako válku koaliční a dlouhotrvající, v níž může být dosaženo vítězství jen společným úsilím všech druhů ozbrojených sil. Plánovala dvě období války: obranné, jehož cílem bylo vyčerpat síly nepřítele, a útočné, v jehož průběhu měly armády spojenců vést úder proti nepříteři. Idea poziciční války se prakticky projevila v budování opevněných pásem podél východní hranice a mořského pobřeží. Doktrína připouštěla útok jen v rámci silné koalice a proti značně oslabenému nepříteři. Francouzské vojenské myšlení nedeceňovalo úlohu letectva v budoucí válce.

Vojské a politické vedení USA chápalo, že válka bude světová, dlouhotrvající, vedená na ohromných prostorech. Nepředpokládalo však, že se rozpoutá i na americkém kontinentě. Jedním z hlavních úkolů vojenské strategie bylo vybojování nadvlády na moři a vytvoření silného bombardovacího letectva. Za hlavní druh bojové činnosti doktrína USA považovala útok a za nejdůležitější prostředek dosažení úspěchu v útočných operacích — soustředění sil na zemi a ve vzduchu v rozhodujících prostorech a v rozhodujícím čase. Doktrína předpokládala, že bude dostatek času na rozvinování a přípravu masových ozbrojených sil k rozhodující činnosti na konci války.

V souladu s vojenskými doktrínami probíhala i výstavba ozbrojených sil kapitalistických států. Protisovětské cíle vládnoucích kruhů Anglie, Francie, USA a Polska podnítily nakonec i výstavbu ozbrojených sil. To mělo za následek, že k zahájení druhé světové války byly armády těchto států slabší než fašistická armáda Německa. Reálný stav ozbrojených sil států tohoto bloku byl různý a protichůdný. Např. Velká Británie měla při zahájení války mohutné námořní síly a letectvo, méně pozemních vojsk v metropoli a značné zálohy vojsk v koloniích. Ozbrojené síly Anglie se členily na pozemní vojska, námořnictvo a letectvo v celkovém počtu 1 270 000 osob. Pozemní síly rozmístěné v Anglii (bez kolonií) měly 697 000 osob; námořnictvo mělo 373 lodí a v letectvu (včetně letounů námořních sil) bylo celkem 1222 letounů.

Francie měla značné síly jak v pozemním vojsku, tak i v letectvu a námořnictvu. Avšak mnichovská politika vládnoucích představitelů úplně dezorganizovala obranu státu. Ozbrojené síly Francie zahrnovaly pozemní armádu, letectvo a námořnictvo, které k polovině srpna 1939

měly celkem 2 674 000 osob. Pozemní armáda měla 108 divizí; celkem 110 000 osob, 14 428 děl (většinou ráže 75 mm) a 3100 tanků. Letectvo mělo ve své výzbroji (včetně letounů námořních sil) celkem 3335 bojových letadel; námořnictvo mělo 200 lodí různých typů.

Ozbrojené síly USA na začátku války nebyly velké a k uskutečnění plánů, které přijala vláda, bylo nutné jejich rozvíjení, vyčlenění velkého množství prostředků a dlouhé doby. Ozbrojené síly se členily na pozemní armádu a námořní síly. Letectvo bylo organizačně začleněno do sestavy pozemních vojsk. Celkový počet americké armády v roce 1939 byl 544 700 osob. Z tohoto počtu bylo 190 000 v pravidelné armádě, 200 000 v Národní gardě a 154 000 v námořnictvu. V souladu s vojenskou doktrínou věnovaly USA hlavní pozornost výstavbě námořních sil. Na začátku druhé světové války mělo námořnictvo přes 300 bojových lodí. Letectvo mělo 1576 letounů.

Počty, organizace, výzbroj a systém výcviku ozbrojených sil Polska neodpovídal v plné míře požadavkům přípravy státu na válku. Ozbrojené síly se členily na pozemní vojska a námořnictvo. K 1. 6. 1939 měly ozbrojené síly 439 718 osob. Pozemní vojska měla 418 974 osob, 887 lehkých tanků, 100 obrněných aut a 10 pancéřových vlaků. Polské námořnictvo mělo 15 lodí. Letectvo mělo 824 bojových letounů všech typů.

Z toho vyplývá, že německá fašistická mašinérie byla mnohem důkladněji připravena na druhou světovou válku než imperialistické státy. Hitlerovská armáda byla na vysokém stupni profesionální přípravy, měla značné zkušenosti, dokonale vycvičený velitelský sbor, byla vybavena nejnovější v té době bojovou technikou a výzbrojí a byla smrtelným nebezpečím pro lidstvo světa.

Druhý díl „Dějiny druhé světové války 1939–1945“ je promyšlenou, objektivní a vědeckou studií velmi složité mezinárodní situace, která se vytvořila před druhou světovou válkou. Autorský kolektiv k napsání knihy široce využil nových doposud neznámých materiálů z archivů různých států, které umožnily prohloubit a upřesnit a vysvětlit celou řadu zásadních otázek. Vydání této knihy v době, kdy oslavujeme 30. výročí vítězství nad fašismem, je neocenitelným přínosem sovětských autorů v historiografii druhé světové války.

V poslední kapitole autoři rozebírají velmi složitou situaci hlubokých rozporů mezi imperialistickými mocnostmi bezprostředně před druhou světovou válkou. Mezi nejvíce vyhraněné patří anglicko-německé rozpory. Současně však i další, jako např. francouzsko-německé, americko-německé a rovněž střetnutí zájmů Anglie, Francie a USA s Japonskem na Východě. Autoři neopoměli ani rozpory druhořadého významu, jako např. rozpory mezi Anglií, Francií a USA a také mezi fašistickými státy.

Na základě dokumentačního materiálu autoři rozebírají strategické zámysly a cíle dvou kapitalistických koalic. Společným rysem těchto plánů je nedostatečné zhodnocení poměru sil ve světě, možného vývoje války a úlohy lidových mas; projevoval se nepřátelský vztah k SSSR. Společné bylo také to, že obě kapitalistické koalice se připravovaly na válku proti sobě za nové rozdělení světa. Rozdíl spočíval v tom, že fašistická koalice se orientovala na útočnou, rychlou válku a Anglie, Francie, USA a Polsko počítaly s dlouhotrvající pozicií válkou; útočné akce odkládaly až na konečné období války.

Zvláštností historické situace, která přivedla k druhé světové válce; byla existence SSSR. Mezinárodní imperialismus Sovětský svaz z duše nenáviděl, a proto se snažil na jeho úkor vyřešit vlastní rozpory. Proto obě koalice kapitalistických států všemi silami se snažily usměrňovat agresora právě proti SSSR. Tato situace využily státy fašistického bloku a rozhodly se nejdříve zničit západní soupeře a potom po koncentraci všech vojenských a ekonomických zdrojů napadnout Sovětský svaz. Proto, i když mezi socialismem a kapitalismem jsou hluboké antagonismy rozpory, druhá světová válka byla zahájena jako válka imperialistická, jako bitva za světovou nadvládu dvou imperialistických koalic.